

sett läst hört

redaktör: Nils Granberg

i detta nummer:

- Lyckans land
Frank McCourt • Bonniers
- Sex punkter inför nästa århundrade
Italo Calvino • Bonniers
- Kommunikation från budbärare till Internet
Lars Bergquist • Natur & Kultur
- Damasceno Montrios förlorade huvud
Antonio Tabucchi • Wahlström & Widstrand
- Blecktrumman
Günter Grass • Bonniers
- Pudelns kärna En bok om Johan Wolfgang Goethe
Synnöve Classon • Bonniers

Lyckans land

Frank McCourt • Bonniers
Övers. Thomas Preis

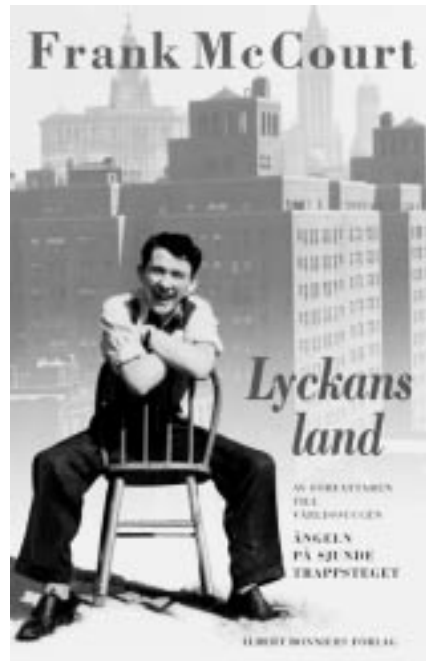
Många fruktade kanske att Frank McCourt var en enboks författare när han kom med *Ängeln på sjunde trappsteget*, denna underbara självbiografiska skildring av en uppväxt på Irland.

De kan spädda av nu.

I sin nya roman *Lyckans land* serveras fortsättningen: vi möter den 18-åriga Frank ombord på en lastbåt med destination New York. Året är 1949.

Med halvruddna tänder i mun, inflammerade, igengrodd ögon och en sky av finnar över det bleka ansiktet är han på väg bort från halvsvälten, eländet. Han ska bli en lycklig, skötsam jänkare, välnärd och med colgateleende. Det är målet.

Men för att spräcka det målsnöret krävs,

bildligt talat, ett maratonlopp med vattengravar. McCourts huvudsakliga berättargrepp är att ställa en strävan inför ständigt nya hinder, det ena fatalare än det andra. Han arbetar skickligt med överdrifter och kontrastverkan för att utvinna komiska poänger, och han gör det utan att för ett ögonblick glömma den sociala verklighet där allt utspelas.

Unge Frank tar skitjobben, när så är möjligt. I femtitalets New York förekommer fortfarande skyltar som förklarar att irländare och negrer inte göra sig besvär att söka ett utannonserat jobb. Etniska rangskador och konflikter hör till vardagsmaten på många arbetsplatser.

Tidsmässigt sträcker sig skildringen fram till mitten av åttiatalet. Ju närmare nutiden författaren kommer, desto tydligare märks tendensen att skissa i stället för att gestalta. Giftermål, skilsmässa, framgångar som student och senare som lärare avhandlas utan att sätta några djupare spår i minnet.

Stark, oerhört stark är däremot McCourt i skildringen av hur hans mor, märkt av livslång fattigdom och alltmer bisarr i uppträdandet, flyttar över till New York. För en kort tid bor även hans far där, fortfarande notoriskt opålitlig och marinerad i öl och whiskey. Det är scener

med ångesten nätt och jämnt tillbakahållen. Det är imponerande att författaren kan skildra det starkt känslomässiga utan att slå över i sentimental jolmighet.

Nils Granberg

Sex punkter inför nästa århundrade

Italo Calvino • Bonniers
Övers. Sven Åke Heed

Italo Calvino's *Sex punkter inför nästa årtusende* innehåller fem föreläsningar som han skulle ha hållit vid Harvard år 1985. De hölls aldrig, då det var hans dödsår. I vackra tankesprång formulerar essäerna en litteratursyn.

De litterära värdena, säger Calvino, är lätthet, snabbhet, exakthet, synlighet, mångfald. Det finns ett sjätte värde, till vilket han ej hann fram.

Han säger sig betrakta litteraturen som ett sökande efter kunskap. Världens tyngd hotar berättelsen. Tyngden är det givna som trycker människans medvetande som en mara. För att befria sig behöver hon de nämnda egenskaperna. Hon måste likt Cavalcanti i Boccaccios *Decamerone* (VI:9) kunna ta ett språng över gravstenarna för att undgå sina förföljare.

Cavalcanti gjorde det, skriver Boccaccio, "som om han varit en mycket lätt man". Calvino önskar det nya årtusendet denna gåva eller förmåga "diktaren-filosofens viga, oväntade språng som lyfter honom över världens tyngd och visar att hans allvar rymmer lätthetens hemlighet".

I dessa efterlämnade texter pågår en kraftmätning mellan sakernas gilla gång och diktarens rådiga eller förslagna letande efter den gömda möjligheten, den strimma av handlingsmöjlighet som Fortuna lämnar öppen, för att tala med Machiavelli.

För att lyckas behöver han Odysseus egenskap: list. Han behöver vidare precision, snabbhet och förmåga att synliggöra. Folksagan, säger Calvino, har alltid arbetat med problemet hur övervinna hinder, hur påskynda eller hejda tiden (elden somnar i Törnrosas slott).

sett läst hört

I pressade lägen lyfter häxor och schamaner och flyger. Stränga straff väntar dem, då de gestaltar en frihet som skrämmer överheten. Men folk har alltid tänkt sig stora skutt ut ur faran. Folk och överhet har egentligen uppfattat lättheten på samma sätt.

Dessa tankefigurer, säger Calvino, för litteraturen vidare. Sheherazade uppfinner cliffhangern och räddar livet. Litteraturens konst är just det: att rädda livet.

Då jag läser detta tänker jag på Mia Coutos kvinnor i Moçambique, som på natten övergår i flytande form för säkerhets skull.

Det är en underbar bok. Vad är snabbhet? frågar sig Calvino. Är det att störta fram i diligens i tretton miles i timmen som i Thomas De Quinceys essä *The English Mail-Coach* och uppleva något förut ej skådat, eller är det de hastigheter vår tid berömmar sig av och som inte innehåller någon upplevelse alls?

Hästen är sedan gammalt snabbhetens metafor. Galilei talar om resonemang snabba som arabiska fullblod. Leopardi säger att hästens snabbhet inger "spänst energi, styrka och liv".

Men det är stilens snabbhet de talar om: den snabbhet som ger läsaren många bilder samtidigt och uppenbarar det nyss undangömda.

Detta till skillnad från de meddelanden som alla talar om idag, där hastigheten är budskapet, liksom mediet var det i en berömd teori, Marshall McLuhans. Ja, hastigheten sägs idag hänvisa människan till en underordnad men flexibel roll: den är inte befriande utan förtryckande.

Nej, säger Calvino, i en tid av platta meddelanden, även om de rör sig med blixstens hastighet, är det litteraturens uppgift att "förmedla mångfalden, att länka samman det annorlunda och avvika just för att det är annorlunda, att inte släta över utan snarare framhäva skillnaderna, vilket är det skrivna ordets egentliga uppgift".

Han tänker sig romanen som ett stort nätverk, som samlar konfliktfyllda erfarenheter och bjuder motstånd mot förenklingen.

Det är inte uppriktighet han söker, som i en protestantisk tradition (vår), utan sanning: inte det som obestridligen finns, men kanske inte är så intressant, nämligen det som den uppriktige med ett rytande dänger i bordet, utan det som inte säkert finns, men i gengäld är värt att söka, då det kan vara intressantare: "lättheten som ett svar på livets tyngd", alltså sanningen.

Anders Ehnmark

Kommunikation från budbärare till Internet

Lars Bergquist • Natur & Kultur

Skolan är i fokus, inte bara därför att gymnastiken har fått stryka på foten. Ordningsproblem, knappa budgetar och lärarbrist på sina håll ställer till det. Göran Hägg visade i Aftonbladet att det finns utrymme för kritiska kritiker.

I *Kommunikation från budbärare till Internet*, historia för gymnasiet, B-kurs, gör Lars Bergquist ett försök. Lättläst och inte helt eurocentrerat på 128 sidor får man sig till livs en budskapets, meddelandets och informationens historia. Rikt illustrerad.

Och i jämförelse med mitt sextiotals

realskola och Gunnar Ander, 458 sidor och gymnasiet Martin Bäcklin m fl 568 sidor, så har historieämnet reducerats. Och avmonarkiserats. Givetvis finns också numera temarbetets studier och ämnesövergripande grepp att ta i beaktande.

Visst har Bergquist en lätt ton och ett medryckande sätt att berätta. Han petar håll på en och annan myt. Men han skapar också nya. Texten börjar boken med ett påstående om att elden är en uppfinning. Det tycker jag förlaget Natur & Kultur borde upptäckt! En annan detalj är att Sankt Gotthardstunneln faktiskt var färdig redan 1880. Men detta får väl betraktas som bagateller eller?

Kjell Martinsson

